

ה'אלחזר'

עלון לשבת קודש

דברי מחשבה והלכה, ומהנעשה בבתי הכנסת

לע"נ יוסף בן אליה וחממה ז"ל לבית גיאת
לע"נ משה בן זילפה ואליאס ז"ל לבית חיימי

נושא השבוע: דיני ממונות (כד)

ב' שבט תשפ"א 1358 (שנה כו')

ההפטר: "כה אמר" (יחזקאל כח)

פרשת וארא

"וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב" (ו, ג)

ישנם אנשים שאינם שומרים תורה ומצוות ששואלים אותם על מעשיהם הם עונים: "אתה יודע מי היה הסבא שלי? סבא שלי היה רב גדול והיה לו זקן ארוך..." וחושבים שבזה שיש להם זכות אבות הם יוצאים ידי חובה, אבל טעות בידם...

משל: לעשיר שהיה מאוד קמצן שרצה לנסוע מתל אביב לירושלים, באותו היום היתה שביתה של אוטובוסים והיו לו שתי מזוודות. מצידו הוא היה מוכן ללכת רגלי עד ירושלים אבל היתה לו בעיה כיצד יסחב את המזוודות. בלית ברירה עצר מונית ושאל אותו: "תאמר לי בבקשה, כמה עולה נסיעה לירושלים?", השיב לו הנהג: "200 ש"ח", "וכמה עולה עם המזוודות?", "בחינם", השיב הנהג. "אם כן, תיקח לי את המזוודות לירושלים ואני אלך ברגל". צחק בעל המונית ואמר: "כשאתה משלם לי עבור עצמך אני מוכן לקחת את המזוודות בחינם, אבל כשאתה לא משלם כלום, וודאי שלא אקח את המזוודות בחינם".

הנמשל: כשאדם שומר תורה ומצוות **ובנוסף** יש לו זכות אבות מעלתו גדולה מאוד, שזכות האבות היא תוספת על העיקר, אבל כשאינו שומר תורה ומצוות אך מתפאר שאבותיו וזקניו היו צדיקים, אין לזה ערך כי ידוע שבן מזכה את אביו ולא להיפך.

אף האבות נקראו כך לפי שהיו צדיקים כל אחד בזכות עצמו ולא נכדים ונינים של... (הדרה של תורה)

"ואולם בעבור זאת העמדתך בעבור הראותך את כוחי ולמען ספר שלי..." (ט, טז)

"בעבור זה העמדתך" - ר"ת **זהב**, רמז שהמון הוא המעמיד את האדם.

כפי שאמרו חז"ל (גמ' פסחים ק"ט). על הפסוק: "ואת כל היקום אשר ברגליהם" (דברים יא, ו) זהו הממון שמעמיד את האדם על רגליו אולם על קורה נאמר: "עושר שמור לבעליו לרעתו", שעושרו ומעמדו הרם גרמו לנפילתו והזכרתו לדיראון בעבור שחלק על משה ואהרן.

רצה הקב"ה לומר כאן לפרעה: נתתי לך ממון ושלטון ללא מצרים, ולמרות כל זאת לא תוכל להינצל מידי "בהראותך את כוחי למען תספר שמי בכל הארץ", לומר שאין הממון מועיל למי שרוצה למרוד ולהילחם כנגד הקב"ה וסופו שיאבד הוא וכל עושרו.

המלווה בריבית אינו קם בתחיית המתים

מעשה שהיה בזמנו של הגאון רבי עקיבא איגר זצ"ל, בעיר פוזנא הלך לעולמו אחד מעשירי העיר שהתפרנס כל ימיו מהלוואות בריבית, אנשי החברא קדישא דרשו ממשפחתו סכום כסף גדול תמורת הקרקע. חרה להם הדבר מאוד וברוב זעמם פנו בתלונה חריפה אל ראש המשטרה הנכרית בעיר, הלה לא השתהה וציווה להזמין ללשכתו את הגאון רבי עקיבא איגר, רבה של פוזנא, שיסביר לו את פשר הדרישה הכספית הגבוהה בעוד שמאחרים אין הם גובים סכום כה גבוה.

התייצב הגאון לפני המושל והשיב: "אנו היהודים מאמינים באמונה שלימה בתחיית המתים, ממילא עתידים

לע"נ ראובן בן נאזי למשפ' שמואל, יחזקאל בן יפה למשפ' מנשה, יעקב בן שרה למשפ' אליהו

ע"פ לוח "אור החיים" של אופק תל אביב * לא לדבר בתפילה * סוף זמן ק"ש לשבוע הבעל"ט 8:44-8:43

כניסת שבת: 4:40 יציאת שבת: 5:32 יציאת ש"ס ר"ת: 6:04

כל הנפטרים להחזיר את חלקות קבריהם לאחר שיקומו לתחייה, אולם חכמינו קבעו שהמלווה בריבית לא יקום לתחייה עם שאר מתי ישראל. יוצא איפה, שהנפטר שלפניו שהיה מלווה בריבית שנים רבות, נוטל את קרקע קיברו לצמיתות, וכיון שכך מן הדין שהממונים על בתי הקברות ייטלו מיורשיהם סכום גדול במיוחד תמורת חלקת קיברו". תשובת הגאון מצאה חן בעיני המושל והוא ציווה על המשפחה לשלם עד הפרוטה האחרונה.

כדי שלא לבייש

מעשה שהיה

כשיצאתי מתפילת ערבית בביה"כ, פתאום טפח חבר על כתפי ושאל אם אני יודע את מספר הטלפון של חיים. "ודאי", השבתי בחיוך "אני מכיר את המספר יותר ממה שאני מכיר את המספר בביתי". "אליעזר, אתה לא רוצה להגיד לי שאתה לא יודע..." הוא אמר. "לא יודע מה?" שאלתי והרגשתי בקור העולה ומטפס בגבי "שחיים ברח לאמריקה!!"

היתה זו פצצה עבורי, רק אתמול בערב פגשתי אותו ושוחחנו. נזכרתי בשפתיו שהיו מתוחות אך לא ייחסתי לכך חשיבות רבה. "לא יתכן, פשוט לא יתכן, רק אתמול שוחחנו והוא לא אמר לי דבר", מלמלתי. "איש לא ידע על כך, חשבתי שלך הוא בכל זאת סיפר שכן אתם ידידים קרובים, אבל אי אפשר לדון, מסכן..." בתחילה חשבתי שאיננו מדברים על אותו חיים, אך זו היתה האמת... חיים היה ידידי הקרוב, עוד מימי ילדותינו היינו קרובים ואוהבים. הוא היה כמו אח במקום האחים שלא היו לי, כמו בן משפחה קרוב ואהוב. ואחיו היו מזמינים אותי לשמחות שלהם. לפני שלושה ימים קרא לי חיים ואמר לי בפנים חיוורות: "תראה אליעזר, אני חייב בדחיפות הלוואה של עשרים אלף ₪, בגמ"ח מוכנים לתת לי את ההלוואה הזו בתנאי שאביא ערב מוכר, תסכים לחתום לי?" את הרעד בקולו ייחסתי לסכום הגבוה ולאי הנעימות שבבקשה. "תרגיש בנוח, בוודאי שאחתום לך, למי אחתום אם לא לחבר כמוך?".

הוא הוציא את השטר וחתמתי לו, הוא הודה לי מאוד... ואח"כ הוא פשוט נעלם. השמועות התבררו מהר מאוד כנכונות, חיים היה חייב כסף לאנשים רבים, היה לו שם של אדם אמיד אלא שבשנים האחרונות זו היתה כסות בלבד לאלפי הדולרים שהיה חייב לאנשים רבים. כעסתי עליו מאוד, הייתי אב ל-6 ילדים, כעת מצאנו את עצמנו חייבים בעל כורחנו לגמ"ח עשרים אלף ₪. המלווה ברח לאמריקה ואנו בתור ערבים מוכרחים להשיב את החוב במקומו. העניינים התנהלו בצורה קשה ויגעה, והילדים הבינו מהר מאוד שמשחו התרחש. הדבר הראשון שאיים להפר את שלווה הבית היה העובדה שאשתי נאלצה לצאת לעבודה. הדבר השני – כל מיני דברים שיכולנו לקנות עד עתה נעלמו פתאום, הצטמצמו בביגוד וגם באוכל וכל הוצאה שלא נחשבה לדחופה, בוטלה. הוכרחתי להלוות כספים מגמ"חים שכן לא יכולתי לעמוד בהחזר של 2000 ₪ כל חודש לגמ"ח וזה מלבד ההוצאות השוטפות.

במשך תקופה של חצי שנה לא שמעתי דבר מחיים ונראה כאילו נעלמו עקבותיו. באחד הימים קיבלתי הזמנה לבר מצוה, הצצתי בהזמנה וכשראיתי את השם קפאתי על מקומי, שמו של חיים התנוסס על המעטפה, בר המצוה תתקיים בבי"כ צנוע בירושלים בעוד שבועיים. ליבי סער בקרבי לא די שהוא נעלם בצורה מבישה שכזו ולא מראה אות חיים ובמשך חצי שנה לא מצא לנכון להרים טלפון ולהתנצל. עכשיו כאילו כלום לא קרה, אני מוזמן לשמחת בר המצוה של בנו... לא יכולתי לעשות דבר באותו יום ולמרות ניסיונותיי לדונו לכף זכות, לא הצלחתי, ובליבי חשתי כעס איום כלפיו.

באותו ערב הוא התקשר, זיהיתי את קולו למרות הקול שהשתנה משהו.

לרגע שרר שקט ואני התלבטתי אם להחזיר את השפורפרת על כנה "נראה מה יש לו לומר" לחש בתוכי קול אירוני ועצוב כאחד. ואז התחיל חיים לספר על הימים הטרופים שעבר, על ההלוואה שלקח ממני ועל המילה "בוגד" הרודפת אחריו ולא נותנת לו מנוח יומם ולילה. "אני לא אנוח ולא אשקוט עד שהכסף יחזור אליך בשלמותו ובעז"ה זה יקרה בקרוב מאוד" אמר. לרגע שררה שתיקה "תראה... בעוד שבועיים ימלאו לבני הבכור 13 שנים, שלחתי לך הזמנה, מן הסתם קרעת אותה לגזרים והטמנת אותה בפה, איני יודע באיזו זכות אני מבקש ממך דבר כזה, ובכל זאת, אולי תואיל לגרום לי טובה ולפנים משורת הדין להגיע בכל זאת לשמחה שלנו. אני יודע שלא מגיע לי, אני מתאר לעצמי שאינך מסוגל לראות את פני והאמן לי, גם לי קשה לראותך ולהזכר בגודל הכלימה. אבל אם לא תופיע יתעוררו מיד שאלות "איפה אליעזר", "למה הוא לא הגיע?" בעיני משפחתי אנו נחשבים כתאומים ממש, סיפרתי להם שנסעתי לאמריקה לצורך סידורים דחופים בענייני עבודה ונשארו שם תקופה מסויימת, הם לא יודעים דבר מכל ההסתבכות שלי ואני מעריך שאבי לא יאריך ימים לאחר שישמע את מה שעובר עליי", אמר בקול שבור ועצוב.

שבועיים קשים של התלבטות עברו עלי, בתחילה אמרתי לעצמי: "מה פתאום שאסע, לא מגיע לי... ומנגד, "איך אפשר לשכוח את כל השנים בהם היינו ידידים קרובים, לעולם לא אוכל לדנונו עד שאגיע למקומו ויהי רצון שלא אגיע". לבסוף קמתי ונסעתי לירושלים, שלחצתי את ידו הרגשתי איך הדם עולה לי לראש, ישבתי לי במקום נסתר וכשיצאתי החוצה ללכת קרא לי חיים ודחף לידי חבילת שטרות, 'אני מוכרח לומר לך משהו: כשראיתי אותך בפתח האולם גאתה בליבי תחושה של בושה, אמרתי לעצמי הנה אהבת חנם בהתגלמותה. אני לא מבקש שתסלח לי למרות שאשיב לך את כל הכסף בימים הקרובים, אך אני יודע שהקב"ה רואה את ההקרבה שלך, הנסיעה הארוכה, ההבלגה והוויתור שכלולים בכותרת אהבת חנם, הצלת אותי מבושה וכלימה". המילים של חיים ליוו אותי ימים רבים, ידעתי שהקב"ה בוחן כליות ולב ראה את הלבטים שלי ואת הנסיעה שנסעתי למרות הכל, כדי שלא לבייש. (מרווה לצמא)

הלכות גניבה גזילה [כג]

פינת ההלכה

א. אסור לגנוב או לגזול אפילו פחות משהו פרוטה בין מישראל בין מגוי, בין מגדול ובין מקטן (ש"ע חו"מ סי' שמח ס"א-ב, סי' שנט ס"א, ג).

גזל בהלוואה[ג]

ב. הנמנע מלהחזיר את ההלוואה שלקח עובר על גזל, ואף אם מתכוון להחזיר אבל רק דוחה "בלך ושוב" עובר על האיסור. ואם אין לו כסף צריך להלוות ולהחזיר (חקת משפט פ"א ס"ח).
ג. **שאלה:** מצד אחד התורה מצווה אותנו להלוות כסף לנצרך שכתוב (שמות כב, כד) "אם כסף תלווה את עמי" ומבאר "אור החיים" הקדוש שכל "אם" שבתורה רשות וכאן חובה. ומצד השני בהמשך הפסוק כתוב "לא תהיה לו כנושה" – שפרושו שאי אפשר לתבוע ולנדנד ללווה עד שיחזיר את הכסף!! האם אנו מלווים מכספנו כדי שילך לאבדון???

תשובה:

- * כאשר מגיע מועד הפירעון ומתברר למלווה **בוודאות** שאין ללווה אפשרות לפרוע את החוב אסור לו לפנות אל הלווה מצד איסור "לא תהיה לו כנושה" וכן אסור לו לעבור לידו פן יראהו הלווה ויצטער (ע"פ גמלא ד"מ עה; ש"ע חו"מ סי' לז ס"ב, משפטי התורה לגר"ש ספינ ח"ב סי' מ).
- כשלא ידוע מצבו הכספי של הלווה אזי:**
- * כשהגיע זמן הפירעון רשאי המלווה לפנות אל הלווה, ואין לו לחשוש שמא אין ללווה כסף או נכסים שאפשר למוכרם.
- * מלווה שפנה אל הלווה כדי שיפרע את ההלוואה והוא השיב שאין לו כסף לפרוע אותם, אין הוא חייב להאמין לטענתו ורשאי לפנות אליו פעמים נוספות, כל עוד שלא הוכיח בפני בית-דין שאין לו את היכולת.
- * מותר לפנות אל הלווה להשיב את ההלוואה, למרות שידוע שאין ללווה כסף מזומן, אולם עדיין נמצאים ברשותו נכסים הראויים למכירה, באופן שיישאר לו לאחר מכירתם – מקום לגור

ואפשרות לחיות בתנאים מינימליים.

כמו כן מותר למלווה לתבוע את הלווה בבית דין כדי שהם יוציאו פסק דין על החוב, על האפשרויות שבעזרתם יוכל המלווה לממש את פירעון החוב במשך הזמן (משפטי התורה ח"ב סי' נ).

גזל בריבית [ב]

ד. התורה אסרה להלוות וללוות בריבית (ש"ע יו"ד סי' קס ס) יש אומרים שיסוד האיסור מדין גזל (נך הכסף לנא פרץ סי' ז עמ' פו-סט, ש"ע יו"ד סי' קס ס"ה) והעושה כן ח"ו נכסיו מתמוטטים וכאילו כפר ביציאת מצרים ובאלוקי ישראל (ש"ע סס ס"ב).

גם המסייעים בביצוע וקיום ההלוואה עוברים על האיסור כגון: הערבים והעדים להלוואה (ש"ע יו"ד סי' קס"א ס"א). וגם המתווך ביניהם או המפנה לווים למלווה בריבית (הרמב"ם הל' מלווה ולווה פ"ד ה"ב). ה. האיסור להלוות בריבית (ש"ע יו"ד סי' קס ס"א) פירושו שאסור למלווה לדרוש "פיצוי" מהלווה בתמורה לקבלת ההלוואה (ש"ע סס, פרשת הכית לגר"א נדלאס פ"ב ס"א) בין שהריבית בכסף (ש"ע יו"ד סי' קס) בין בשווה כסף (ש"ע יו"ד סי' קס"א) בין בקבלת טובת הנאה (ש"ע יו"ד סי' קס ס"ז) בין בענייני כיבוד (מלווה ה' לגר"מ לוי ח"ב פ"ח ס"א).

ו. גם עני שצריך ללוות למחיתו אסור לו ללוות בריבית וכל שכן עשיר (הרמ"א סי' קס ס"א, ילקו"י יו"ד סי' קנט ס"ג). וכן בעל עסק שרוצה ע"י הלוואה בריבית להציל את עסקו מהתמוטטות אסור לו ללוות בריבית [יש אופנים ע"י היתר עיסקא שמתרים, יבואר בהמשך] (ד.ע. ע"פ בהרמ"א לענין עשיר ועני). ז. אסור להלוות בריבית אפילו לבניו ולבני ביתו בין שהם סמוכים על שולחנו ובין שעומדים ברשות עצמם, וכן אסור ללוות מהם בריבית אף על פי שאינו מקפיד עליהם ובוודאי נותן להם במתנה (ש"ע יו"ד סי' קס ס"ה, ילקו"י סס ס"ז).

ח. מותר ללוות בריבית לצורך פיקוח נפש (ש"ע סי' קס ס"ב) אפילו בריבית האסורה מן התורה (הרמ"א סס). כגון: לאדם חולה מסוכן שצריך לעבור ניתוח בחו"ל, שאין דבר העומד בפני פיקוח נפש (גזעות עולם – שערי רבית לגר"י שמואל'ן פ"ג ס"ל). ואין הלווה עובר איסור, אבל המלווה עובר איסור אע"פ שזה מצב של פיקוח נפש שהרי היה עליו להלוות בחינם (ט"ז סס).

ט. איסור ריבית חל לא רק אם המלווה ביקש את הריבית בשעת נתינת ההלוואה (ש"ע יו"ד סי' קס"א ס"ב). או קודם פירעון החוב (שבאלו עובר על איסור דאורייתא) (ש"ע סי' קס ס"ב ש"ד ס"ק ח). אלא גם אם ביקש אותה לאחר שנפרע החוב ואפילו לא ביקש כלל והלווה נתן מדעת עצמו [כמתנה] (ש"ע יו"ד סי' קס ס"ה). אף אם הקדים ונתנה בשעת קבלת ההלוואה (באלו עובר על איסור דרבנן) (נך כסף סס).

להעיר ולעורר לעניין הבדלה במוצאי שבת

- * במוצאי שבת צריך לעשות הבדלה על יין, בשמים ונר (ש"ע אורח"ה סי' ר"א ס"א). גם הנשים חייבות בהבדלה כשם שחייבות בקידוש בשבת (ש"ע ס"ח), ויכולות להבדיל לעצמן (ילקו"י סי' ר"א ס"א).
- * אסור לאכול שום דבר או אפילו לשתות יין או שאר משקים חוץ ממים עד שיבדיל [מים מותר] (ש"ע סי' ר"א ס"א).
- * אין יוצאים ידי חובת הבדלה בשמיעת ההבדלה בטלפון [גם לא בשיחת ווידאו] (ילקוט יוסף להשל"ץ יצחק יוסף סי' ר"א ס"ל).
- * אדם מבוגר שלא יודע או לא יכול לעשות הבדלה לעצמו ואין מי שנמצא לידו שיכול לעשות בעבורו, לא יכול לשמוע הבדלה דרך הטלפון ולצאת ידי חובה, אלא צריך לחזור מילה במילה על ברכות ההבדלה ששומע בטלפון [אך לא את כל המזמורים] כשכוס היין הבשמים והנר מונחים לפניו [אולם אם אין נר או בשמים זה לא מעכב את ההבדלה] (ש"ע סי' ר"א ס"א וסי' ר"א ס"א).
- * בסיום ההבדלה צריך לשתות מיין ההבדלה כמלא לוגמיו - רוב רביעית (41 סמ"ק = שליש כוס חד פעמי פשוט של שתיה קרה) [אמנם לכתחילה צריך לשתות רביעית 81 סמ"ק = חצי כוס חד פעמי פשוט של שתיה קרה] (משנ"ב סי' ר"א ס"ק ט, ילקו"י סי' ר"א ס"ז).
- * בשעת הדחק בדיעבד אם שתה פחות מרוב רביעית יצא, אבל אם לא שתה כלל בוודאי לא יצא (כי זו צדק לג' דנימין חותה סי' רע"א ס"ק"ב, שו"ת אור לציון לגאון בן ציון אבא שאול ח"ב פ"ב ס"ז, עיין ילקו"י סס ס"ז כסופו).

אנו מודים לשני התורמים החפצים בעילום שם עבור הוצאת שטר "היתר עיסקא" שיראה אור בקרוב ויחולק בבתי הכנסת זכות הרבים תעמוד להם ולבני משפחתם. אנו מעוניינים להוציא את סדר טו בשבט צבעוני ולחלקו לבתי הכנסת, המעוניינים לתרום יפנו לטל: 08-8644452.